

Tomasz Grzegorzczak

ŚCIGANIE NA WNIOSEK
W PROCESIE KARNYM REPUBLIKI FEDERALNEJ NIEMIEC*

1. ŚCIGANIE NA WNIOSEK W SYSTEMIE ODSTĘPSTW
OD ZASADY ŚCIGANIA PRZESTĘPSTW Z URZĘDU W RFN

1.1. Wymóg posiadania w pewnych sytuacjach wniosku o ściganie od pokrzywdzonego dla legalności procesu jest w ustawodawstwie RFN jednym z wyjątków od zasady, że przestępstwa ścigane są niezależnie od woli podmiotów pokrzywdzonego czynem, czyli — z urzędu. Od razu jednak podnieść trzeba, że pogląd, iż ściganie na wniosek stanowi wyjątek od powyższej zasady, był w doktrynie niemieckiej kwestionowany już dość dawno. Sięgnąć tu można choćby do K. Birkmeyera¹, którego wątpliwości związane były z koncepcją roszczenia karnego jako przedmiotu procesu karnego i określania istoty samego procesu przez dwa stosunki, tj. prawno-materialny i prawno-procesowy. Powstawała w związku z tym kwestia momentu zrodzenia się roszczenia karnego przy czynach ściganych na wniosek oraz możliwości jego dochodzenia. We współczesnej doktrynie niemieckiej wskazuje się jednak wyraźnie, że ściganie na wniosek należy do wyjątków od zasady ścigania przestępstw z urzędu², a sam wniosek o ściganie traktowany jest jako przesłanka procesowa³.

* Opracowanie niniejsze stanowi fragment większej całości.

¹ K. Birkmeyer, *Deutsches Strafprozessrecht*, Berlin 1898, s. 71, 564—565.

² Np. E. Kern, *Strafverfahrensrecht*, Berlin 1953, s. 41; K. Peters, *Strafprozess. Ein Lehrbuch*, Karlsruhe 1952, s. 154; H. Röder, *Lehrbuch des Österreichischen Strafverfahrensrechtes*, Wien 1963, s. 16.

³ Np. Kern, *op. cit.*, s. 81; W. Sauer, *Allgemeine Prozessrechtslehre*, Berlin 1951, s. 228; R. Maurach, H. Zipf, *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Teilband 1. Ein Lehrbuch*, Heidelberg-Karlsruhe 1977, s. 499.

W ramach publicznego trybu ścigania, w procedurze karnej RFN, obok ścigania na wniosek wyróżnia się jeszcze, jako wyjątki od omawianej zasady, tzw. ściganie z upoważnienia (*auf Ermächtigung*) i ściganie na żądanie (*auf Strafverlangen*). Przed zmianami dokonanymi w prawie i procesie karnym RFN w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych funkcjonowały tam jeszcze inne wyjątki od zasady ścigania z urzędu. Niektóre przepisy kodeksu karnego (StGB) wymagały dla ścigania „zezwoienia” (*Verfolgung mit Zustimmung*), np. § 353b (w wersji z 1959 r.), odnośnie do przestępstwa naruszenia tajemnicy urzędowej, bądź „zarządzenia” (*Verfolgung auf Anordnung*), np. § 106b — normujący przestępstwo zakłócenia porządku w budynku parlamentu, czy § 353c — dotyczący ujawniania pism urzędowych. Owe decyzje zezwalające na ściganie należały do odpowiednich organów, np. przełożonego (§ 353b ust. 4 zd. 1 StGB), federalnego lub krajowego ministra sprawiedliwości (np. § 353b, c), czy przewodniczącego parlamentu (§ 106b). W doktrynie wskazywano wówczas, iż w gruncie rzeczy chodzi tu o „upoważnienie do ścigania”. Tak więc np. A. Schönke i H. Schröder twierdzili w swym komentarzu, że zezwolenie to *ist sachlich eine Ermächtigung*⁴. Zresztą w wersjach tych przepisów, bezpośrednio przed nowelizacją zasadniczą z 1974 r., wprowadzony już był warunek uzyskania „upoważnienia”⁵. W obecnym stanie prawnym nie wszystkie ze wskazanych wyżej czynów pozostały ściganymi „z upoważnienia”; np. brak takiego wymogu w obecnym § 106b StGB, choć nadal normuje on naruszenie porządku w budynkach parlamentu.

1.2. W związku z funkcjonowaniem — obok instytucji wniosku o ściganie — upoważnienia do ścigania i żądania karnego, istotnego znaczenia nabiera problem różnic między tymi instytucjami. W doktrynie podkreśla się więc, że o ile w przypadku wniosku o ściganie inicjatywa należy do pokrzywdzonego, to przy upoważnieniu leży ona w gestii organów ścigania⁶. H. Röder na gruncie podobnego rozwiązania w prawie austriackim stwierdza, że wiąże się to z faktem, iż wniosek jest „warunkiem powstania prawa do ścigania” po stronie organów procesowych, zaś upoważnienie to warunek legalizujący jedynie „wykonanie tego prawa”⁷. Wreszcie wskazuje się, że upoważnienie nie ozna-

⁴ A. Schönke, H. Schröder, *Strafgesetzbuch. Kommentar*, wyd. 9, München-Berlin 1959, uw. 9 do § 61 StGB, s. 377 (dalej powoływane: Schönke, Schröder, 9).

⁵ Posłużono się tutaj tekstem StGB wg *Beck-Texte. StGB-Vergleich Alte und Neue Fassung...*, wyd. 2, München 1975.

⁶ A. Schönke, H. Schröder, *Strafgesetzbuch. Kommentar*, wyd. 18, München 1976, uw. 2 do § 77d StGB, s. 786 (dalej powoływane: Schönke, Schröder, 18).

⁷ Röder, *op. cit.*, s. 17.

cza wyraźnego oświadczenia o woli ścigania, lecz tylko wolę nieprzeszkadzania ściganiu⁸.

Zwrócić trzeba uwagę, że przestępstwa ścigane „z upoważnienia” nigdy nie godzą w interes prywatny, a odnoszą się do organów państwowych lub państw obcych. Stąd też już K. Birkmeyer podkreślał, że przy tego typu czynach „roszczenie karne” państwa powstaje z momentem popełnienia przestępstwa, upoważnienie zaś jest tylko warunkiem procesowego dochodzenia tego „roszczenia”⁹. Dziś doktryna nie mówi o „roszczeniu karnym”, a o „prawie ścigania karnego” (*Strafverfolgungsrecht*), ale wyjaśnienie istoty „upoważnienia” pozostaje w gruncie rzeczy to samo.

Obowiązujący kodeks karny RFN zalicza do przestępstw ściganych z upoważnienia następujące czyny:

a) znieważenie prezydenta federalnego (*Verunglimpfung des Bundespräsidenten*), ścigane z upoważnienia prezydenta Republiki (§ 90 StGB);

b) wrogie konstytucji akty znieważające organy konstytucyjne (*Verfassungsfeindliche Verunglimpfung von Verfassungsorganen*), ochroną prawną objęte tu zostały organy ustawodawcze, rząd, trybunały konstytucyjne Związku i krajów oraz członkowie tych organów, a ściganie następuje z upoważnienia danego organu lub dotkniętego czynem członka tego organu (§ 90b StGB);

c) zdrada tajemnicy państwowej (*Preisgabe von Staatsgeheimnissen*), ścigana z upoważnienia rządu federalnego (§ 97 StGB);

d) obraza i zniesławienie organów konstytucyjnych i innych ciał politycznych w zakresie wskazanym w §§ 185—187a StGB (*üble Nachrede und Verleumdung gegen Gesetzgebungsorganen des Bundes oder eines Landes oder eine andere politische Körperschaft*), przy czym pojęciem „ciał politycznych” obejmuje się także legalnie działające partie polityczne¹⁰, a ściganie czynu następuje z upoważnienia dotkniętego organu lub ciała (§ 194 ust. 4 StGB);

e) nadużycie zaufania w służbie zagranicznej (*Vertrauensbruch im auswärtigen Dienst*), ścigane z upoważnienia rządu federalnego (§ 353a StGB);

f) naruszenie tajemnicy służbowej w służbie państwowej (*Verletzung des Dienstgeheimnisses*), które ścigane jest w zależności od sytuacji: z upoważnienia przewodniczącego organu ustawodawczego bądź też najwyższych urzędów krajowych lub federalnych (§ 353b StGB);

g) ujawnienie (przekazanie) bez upoważnienia tajnych przedmiotów

⁸ Zob. np. R. Frank. *Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich*, wyd. 18, 1931, uw. 2 do § 197 StGB; Schönke, Schröder, 18, s. 786.

⁹ Birkmeyer, op. cit., s. 71.

¹⁰ Schönke, Schröder, 18, s. 1222, uw. 22 do § 194 StGB.

lub wiadomości (*Unbefugte Weitergabe geheimer Gegenstände oder Nachrichten*), chodzi tu o czyn wskazany wyżej, gdy polega on na ujawnianiu przedmiotów, zwłaszcza pism, rysunków modeli itp., a jego ściganie następuje z upoważnienia przewodniczącego organu ustawodawczego lub rządu, w zależności od tego, jaki organ zarządził objęcie określonej wiadomości tajemnicą (§ 353c StGB).

Z upoważnienia rządu federalnego ścigane są także przestępstwa skierowane przeciwko państwom obcym, z którymi Republika utrzymuje stosunki dyplomatyczne. Wchodzą tu w grę następujące czyny:

a) napaść na organ lub przedstawicielstwo państwa obcego (*Angriff gegen Organe und Vertreter ausländischer Staaten*) — § 102;

b) obraza organów i przedstawicieli obcego państwa (*Beleidigung von Organen und Vertretern ausländischer Staaten*) — § 103;

c) pogwałcenie flagi i oznak państw obcych (*Verletzung von Flaggen und Hoheitszeichen ausländischer Staaten*) — § 104 StGB.

W związku z powyższymi czynami powstaje kwestia tzw. żądania karnego, o którym wcześniej wspomniano. Otóż upoważnienie do ścigania może być wydane przez rząd federalny, o ile państwo obce, dotknięte czynem, wystąpi z „żądaniem karnym” (*Strafverlangen*). Chodzi tu o oświadczenie organu państwa obcego, skierowane pod adresem Republiki Federalnej, domagające się ścigania sprawców przestępstwa¹¹. Jest to jedyny, przewidziany w StGB przypadek ścigania na żądanie karne.

Mówiąc o ściganiu z upoważnienia, zwrócić jeszcze trzeba uwagę na § 330a StGB (*Vollrausch*). Wprowadza on karność zachowania polegającego na wprawieniu się, choćby nieumyślnie, w stan odurzenia przez spożycie alkoholu lub innego podobnie działającego środka, gdy popełniony w tym stanie czyn z uwagi na ów stan powoduje niemożność przypisania sprawcy winy. Otóż jeżeli czyn popełniony w stanie odurzenia jest przestępstwem ściganym z upoważnienia, to ściganie przestępstwa polegającego na wprawieniu się w stan odurzenia może nastąpić także tylko z upoważnienia (§ 330a ust. 3 StGB). Kara za czyn wskazany w § 330a StGB sięga do 5 lat pozbawienia wolności, przy czym nie może jednak być wyższa niż kara grożąca za przestępstwo popełnione w stanie odurzenia. To ostatnie ograniczenie może mieć znaczenie przy przestępstwach ściganych z upoważnienia, a wskazanych w §§ 97 ust. 2, 103, 104, 185, 186 StGB, gdyż tylko te przepisy przewidują karę niższą (do 2 lub 3 lat pozbawienia wolności). W pozostałych wypadkach górna granica kary określona jest na 5 lat pozbawienia wolności, a więc tak jak w § 330a StGB.

¹¹ *Ibidem*, s. 787, uw. 3 do § 77e oraz uw. 3 do § 104a StGB, s. 884.

Zarówno upoważnienie, jak i żądanie ścigania (§ 104a StGB) mogą być — tak samo zresztą jak i wniosek — ograniczane pod kątem rzeczowym i osobowym, tzn. kierowane jedynie wobec niektórych tylko sprawców lub niektórych jedynie czynów danej osoby ściganych w ten sposób¹². Stosuje się tu ponadto „odpowiednio” § 77d StGB, co oznacza dopuszczalność cofania złożonego uprzednio upoważnienia lub żądania. Cofnięcie takie może być ograniczane tak rzeczowo, jak i osobowo¹³. Cofnięcie powoduje ten skutek, że uznaje się upoważnienie za nie istniejące, co zmusza do umorzenia postępowania z uwagi na przeszkodę procesową.

Złożenie upoważnienia lub żądania nie jest związane żadnym szczególnym terminem, poza terminem przedawnienia, które w przypadku omawianej grupy przestępstw wynosi — w zależności od wysokości zagrożenia — 3 lub 5 lat (§ 78 ust. 3 pkt 4 i 5 StGB). Niemożność ścigania z uwagi na brak upoważnienia lub żądania nie wpływa na bieg terminu przedawnienia (§ 78b StGB ust. 1 zd. 2).

2. ZAKRES PRZESTĘPSTW ŚCIGANYCH NA WNIOSEK I PODMIOTÓW UPRAWNIONYCH DO ZŁOŻENIA WNIOSKU

2.1. Prawo niemieckie rozróżnia tzw. bezwzględne i względne przestępstwa wnioskowe. Przy przestępstwach bezwzględnie wnioskowych (*absoluten Antragsdelikten*) wniosek jest zawsze niezbędny do ścigania, zaś w przypadku czynów względnie wnioskowych (*relativen Antragsdelikten*) przestępstwo jest ścigane na wniosek jedynie wtedy, gdy między pokrzywdzonym i sprawcą zachodzi szczególny stosunek, i to stosunek prawnie skuteczny, przy czym podkreśla się w doktrynie, że stosunek ów winien istnieć w chwili czynu (*zur Zeit der Tat*)¹⁴. W świetle obowiązujących przepisów k.k. RFN chodzi tu o szeroko rozumiany stosunek pokrewieństwa (*Angehörigenverhältnis*). Otóż — zgodnie z § 11 ust. 1 pkt 1 StGB — stosunek ten w rozumieniu kodeksu obejmuje: krewnych i powinowatych w linii prostej, małżonka, rodzeństwo małżonka, narzeczonego (ną), rodzeństwo i małżonków rodzeństwa, osoby, które przysposobiły dzieci oraz rodziców i dzieci przybrane (wzięte na wychowanie). Przy tak szerokim kręgu osób nie dziwi fakt podkreślenia w doktrynie, że stosunek łączący pokrzywdzonego i sprawcę musi być prawnie skuteczny. Wskazuje się np., że nie może być mowy o stosunku kwalifikującym czyn do przestępstw względnie wnisko-

¹² *Ibidem*, s. 786, uw. 2 do § 77e StGB.

¹³ *Ibidem*, s. 787, uw. 4 do § 77e StGB.

¹⁴ *Ibidem*, s. 772, uw. 2 do § 77.

wych w postaci narzeczeństwa, jeżeli narzeczony okazuje się pozostającym w innym związku małżeńskim lub jest oszustem matrymólnianym, oraz że stosunek taki nie powstaje też przez wspólne pożycie w tzw. komunach czy „wspólnych” małżeństwach, a więc formach współżycia stosunkowo popularnych na Zachodzie¹⁵.

Do przestępstw względnie wnioskowych obowiązujące obecnie przepisy StGB RFN zaliczają:

- a) kradzież i przywłaszczenie na szkodę krewnego, opiekuna lub osoby pozostającej we wspólnocie domowej (§ 247 StGB);
- b) poplecznictwo do czynu względnie wnioskowego, pod warunkiem, że poplecznik też pozostaje wobec pokrzywdzonego w stosunku opisanym w § 247 StGB (§ 257 ust. 4 StGB)¹⁶;
- c) paserstwo w przypadku pokrzywdzenia nim osób wskazanych w § 247 StGB (§ 259 ust. 2 StGB);
- d) oszustwo w warunkach § 247 (§ 263 ust. 4 StGB);
- e) wyłudzenie świadczenia na szkodę osób wskazanych w § 247 (§ 265a StGB) — chodzi tu o czyn polegający na wyłudzeniu świadczenia z automatu, przejazdu środkiem lokomocji, wstępu na imprezę itp.;
- f) nadużycie zaufania przy zarządzaniu cudzymi sprawami, gdy pokrzywdzonymi są osoby opisane w § 247 StGB (§ 266 StGB ust. 3);
- g) naruszenie cudzego prawa polowania i prawa rybołówstwa, gdy sprawcą jest osoba pozostająca z pokrzywdzonym w stosunku pokrewieństwa w rozumieniu § 11 ust. 1 pkt 1 StGB (§ 294 zd. 1 w zw. z § 292 ust. 1 i 293 ust. 1 StGB).

2.2. Wśród przestępstw bezwzględnie wnioskowych, a więc ściganych na wniosek niezależnie od stosunku łączącego sprawcę z pokrzywdzonym, wyróżnić można kilka grup czynów.

Do grupy pierwszej zaliczyć można tzw. bagatelne przestępstwa wnioskowe (*Bagatellkriminalität*) skierowane przeciwko mieniu. W świetle obowiązujących obecnie przepisów k.k. RFN w tej właśnie grupie znajdują się: kradzież, przywłaszczenie, poplecznictwo do tych czynów, paserstwo, oszustwo i wyłudzenie świadczenia, przejazdu, wstępu na imprezę oraz nadużycie zaufania (§§ 248a, 257 ust. 4, 259 ust. 2, 263 ust. 4, 265a ust. 3 i 266 ust. 3 StGB), gdy przedmiotem przestępstwa jest „rzecz nieznacznej wartości” (*geringwertige Sachen*). Podstawowym przepisem w tej mierze jest obecny § 248a StGB, będący odpowiednikiem poprzednich §§ 248a (w dawnej wersji normował on tzw. kradzież z nędzy — *aus Not*) i 370 ust. 1 pkt 5 — regulował on tzw. *Mundraub*, czyli drobną kradzież środków spożywczych do bezpośredniego spożycia (*zum alsbaldigen Verbrauch*). Przy obecnym brzmieniu § 248a StGB

¹⁵ *Ibidem*, s. 81, uw. 12 do § 11.

¹⁶ *Ibidem*, s. 1482, uw. 8 do § 257.

cel i motyw sprawcy nie są istotne z punktu widzenia odpowiedzialności karnej. Mogą one natomiast mieć znaczenie dla ewentualnego podjęcia ścigania z urzędu. Rzecz bowiem w tym, że omawiany przepis zastrzega, iż czyn jest ścigany na wniosek, chyba że z uwagi na szczególny interes publiczny (*wegen des besonderen öffentlichen Interesses*) nastąpi ściganie z urzędu. Przepis § 248a StGB ma odpowiednie zastosowanie do innych, wymienionych wcześniej przestępstw przeciwko mieniu.

Pośród innych przestępstw, które dotyczą mienia (aczkolwiek, z uwagi na specyfikę układu kodeksu RFN, umieszczone są w różnych rozdziałach ustawy), do czynów bezwzględnie wnioskowych należą jeszcze:

- a) używanie pojazdu mechanicznego lub roweru bez zezwolenia (§ 248b StGB);
- b) uszkodzenie lub zniszczenie cudzej rzeczy (§ 303 StGB);
- c) naruszenie cudzego prawa polowania lub rybołówstwa w miejscu, gdzie sprawca mógł polować lub łowić w ograniczonym tylko zakresie (§ 294 *in fine* StGB);
- d) udaremnienie egzekucji (§ 288 StGB) oraz
- e) bezprawne wyjęcie z posiadania innej osoby własnej lub cudzej rzeczy, wobec której osoba ta ma prawo użytkowania lub zatrzymania (§ 289 StGB).

Kolejna grupa przestępstw wnioskowych wywodzi się z grona czynów naruszających tajemnicę prywatną. Otóż zgodnie z § 205 StGB do przestępstw wnioskowych należą tutaj:

- a) ujawnienie poufnych, niepublicznie wypowiedzianych oświadczeń, w sytuacjach wskazanych w § 201 ust. 1 i 2 StGB;
- b) naruszenie tajemnicy korespondencji (§ 202 StGB);
- c) naruszenie tzw. tajemnicy prywatnej, tj. dotyczącej życia osobistego, powierzonej m. in. lekarzowi, farmaceucie, innemu personelowi służby zdrowia, psychologowi, adwokatowi, organom towarzystw trudniących się doradctwem podatkowym itp. (§ 203 StGB);
- d) ujawnienie cudzej tajemnicy, tj. ujawnienie przez osobę trzecią tajemnicy innego podmiotu, do której podmiot ów jest zobowiązany w ramach § 203 StGB (§ 204 StGB), wreszcie
- e) naruszenie tajemnicy podatkowej, tj. wiadomości uzyskanych w charakterze osoby urzędowej w ramach postępowania podatkowego lub karnego skarbowego albo w inny sposób jako członek władz finansowych (§ 355 StGB).

Następna grupa czynów bezwzględnie wnioskowych — to przestępstwa przeciwko czci. Warunek w postaci wniosku o ściganie wprowadza

tu § 194 StGB, obejmując nim wszystkie czyny z rozdz. XIV StGB RFN. Do przestępstw wnioskowych należą tu zatem:

- a) obraza (*Beleidigung*) — § 185 StGB;
- b) tzw. podła obmowa (*üble Nachrede*) — § 186 StGB, czyli w rozumieniu polskiego kodeksu karnego zniesławienie, gdyż chodzi tu o podnoszenie lub rozgłaszanie wiadomości, które mogą daną osobę czynić podejrzanym lub poniżać w opinii publicznej;
- c) oszczerstwo (*Verleumdung*) — § 187 StGB, tzn. podnoszenie lub rozgłaszanie świadomie nieprawdziwych wiadomości w celu poniżenia lub podważenia możliwości kredytowych;
- d) zniesławienie i oszczerstwo osób z życia politycznego — § 187a StGB (*üble Nachrede und Verleumdung gegen Personen des politischen Leben*) oraz
- e) szkalowanie pamięci zmarłego (*Verunglimpfung des Andenkens Verstorbener*) — § 189 StGB.

Z grupy przestępstw przeciwko wolności osobistej (rozdz. XVIII StGB) do bezwzględnie wnioskowych należą:

- a) uprowadzenie dziecka (*Kindesentziehung*) — § 235 w zw. z § 238 StGB, tzn. odebranie rodzicom lub opiekunom osoby poniżej lat 18 przy użyciu podstępów, groźby bezprawnej lub przemocy;
- b) uprowadzenie nieletniej za jej zgodą (*Entführung mit Willen der Entführten*) — § 236 w zw. z § 238 StGB, czyli uprowadzenie kobiety niezamężnej poniżej lat 18 za jej zgodą, ale wbrew woli rodziców lub opiekunów, w celu doprowadzenia jej do poddania się stosunkom seksualnym¹⁷ oraz
- c) uprowadzenie wbrew woli uprowadzonej (*Entführung gegen den Willen der Entführten*) — § 237 w zw. z § 238 StGB, tzn. uprowadzenie kobiety, w szczególności przy użyciu pojazdu, wbrew jej woli, przy użyciu podstępów, groźby lub przemocy i wyzyskanie wytworzonej sytuacji bezradności do pozamałżeńskich stosunków seksualnych; przepis ten chroni kobietę niezależnie od jej wieku, stanu cywilnego i zawodu.

¹⁷ Określenie „stosunki seksualne” jest novum dla ustawy niemieckiej. Posługuje się ona nim bardzo często, choć nigdzie bliżej nie definiuje (definicji takiej nie daje § 184c, który stwierdza jedynie, że chodzi tu o zachowanie, mające znaczenie z uwagi na chronione w danym czasie dobro prawne). Można by posłużyć się tu polskim pojęciem „czyny nierządne”, ale obecna ustawa RFN zrezygnowała właśnie z określeń typu „*Unzucht*”, „*unzüchtige*” (figurowały one w poprzednim brzmieniu — np. §§175, 175a, 175b, 176 StGB w wersji z 1959 r.) na rzecz ujęcia „*sexuelle Handlungen*”. Określenie „stosunki seksualne” wydaje się więc najwłaściwsze w polskim przekładzie, tym bardziej, że ustawa zachodnioniemiecka wymaga w niektórych przypadkach dla przestępności zachowania „stosunku płciowego” (*Beischlaf*) w ścisłym tego słowa znaczeniu, np. w § 177 StGB (zgwałcenie — *Vergewaltigung*) — zob. Schönke, Schröder, 18, s. 1135, uw. 2 do § 177 oraz uwagi do § 184c, s. 1188 i n.

w tym — jak podkreślają np. Schönke i Schröder — także prostytutkę¹⁸.

W przypadku omawianej grupy przestępstw ustawa wprowadza jednak istotne ograniczenie w ściganiu. Otóż, zgodnie z § 238 ust. 2 StGB, jeżeli uczestnik czynu określonego §§ 235—237 poślubił uwiedzioną lub uprowadzoną, ściganie jest możliwe tylko wtedy, gdy małżeństwo zostało uznane za nieważne lub rozwiązane, a prawo do złożenia wniosku nie wygasło przed zawarciem małżeństwa (chodzi tu o kwestię ewentualnego upływu terminu do wniesienia wniosku o ściganie — §§ 77b StGB). Ponieważ przepis ten dotyczy każdego współuczestnika czynu, to jednocześnie zawarcie przez któregośkolwiek z nich małżeństwa z daną osobą, uniemożliwia ściganie także pozostałych współuczestników. Możliwość ścigania pojawia się ponownie po unieważnieniu lub rozwiązaniu małżeństwa, przy czym nieistotne są przyczyny takiego orzeczenia sądu cywilnego. Ważne jest jedynie, aby termin do wystąpienia z wnioskiem, wskazany w § 77b StGB, nie upłynął przed zawarciem tego małżeństwa. Bieg tego terminu ulega zahamowaniu na czas trwania małżeństwa.

Rodzajowo zbliżone do omówionej grupy czynów bezwzględnie wnioskowych są przestępstwa wnioskowe z rozdz. XIII, tj. z grona przestępstw przeciwko prawu płciowego dysponowania własną osobą. Należą do nich:

a) uwiedzenie nieletniej (*Verführung*) — § 182 StGB, czyli uwiedzenie dziewczyny poniżej lat 16 w celu odbycia z nią stosunku płciowego. Ściganie czynu jest jednak wyłączone, jeżeli sprawca poślubi uwiedzioną. Wyłączenie to odnosi się tym razem wyłącznie do sprawcy w ścisłym tego słowa znaczeniu (*Täter*), a nie — jak w § 238 ust. 2 — współuczestnika (*Beteiligter*);

b) ekshibicjonizm (§ 183 StGB), który to czyn ustawa określa, jako nagabywanie przez mężczyznę innej osoby przez działanie ekshibicjonistyczne. Podmiotem przestępstwa może być zatem tylko mężczyzna, przedmiotem zaś każda osoba niezależnie od płci. Czyn ten jest ścigany na wniosek, chyba że z uwagi na szczególny interes publiczny ściganie nastąpi z urzędu (§ 183 ust. 2).

W przeciwieństwie do unormowania polskiego nie jest ścigane na wniosek przestępstwo zgwałcenia kobiety (§ 177 StGB) i wymuszenia seksualnego (§ 178) — to ostatnie polega na wymuszeniu przemocą lub groźbą na innej osobie (nie koniecznie kobiecie — jak w § 177) poddania się stosunkom seksualnym (nie zaś — jak w § 177 — stosunkowi płciowemu).

¹⁸ *Ibidem*, uw. 3 do § 237, s. 1372.

Kolejne czyny bezwzględnie wnioskowe to umyślne (§ 223) i nieumyślne (§ 230) uszkodzenie ciała. Ustawa wyłącza jednak z tego trybu ścigania inne postacie uszkodzenia ciała, takie jak np. niebezpieczne uszkodzenie ciała, tj. z użyciem niebezpiecznego narzędzia (§ 223a), ciężkie uszkodzenie ciała (§ 224) czy uszkodzenie ciała ze skutkiem śmiertelnym (§ 226). Zgodnie z § 232 StGB uszkodzenie ciała, o którym mowa w §§ 223 i 230 StGB, jest ścigane na wniosek, chyba że z uwagi na interes publiczny podjęte zostanie ściganie z urzędu. Wskazuje się, że interes taki zachodzić może, jeżeli czynu dopuszczono się w stanie nietrzeźwym lub wyrządzając pokrzywdzonemu znaczną szkodę. Z reguły zaś nie ma takiego interesu, gdy pokrzywdzonym jest krewny sprawcy¹⁹.

Ostatnim, ze wskazanych w kodeksie karnym RFN czynów bezwzględnie wnioskowych jest zakłócenie miru domowego (*Hausfriedensbruch*) — § 123 StGB. Poza kodeksem przestępstwa takie pojawiają się jednak także w ustawach szczególnych, takich jak: prawo autorskie (*Urheberrechtsgesetz*) czy prawo o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (*Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb*)²⁰.

2.3. Istota przestępstw wnioskowych polega na tym, że są one ścigane na żądanie pokrzywdzonego. O tym kto jest w danej sytuacji pokrzywdzonym, decyduje dobro prawne bezpośrednio chronione przez określony przepis prawa karnego materialnego. Przyjmuje się, że prawo do złożenia wniosku jest prawem osobistym, stąd też w zasadzie wygasa z chwilą śmierci pokrzywdzonego²¹. Jedynie na zasadzie wyjątku przewiduje się, że w wypadkach wyraźnie określonych w kodeksie, prawo to przechodzi po śmierci pokrzywdzonego na jego krewnych. Obecnie ustawie znane są trzy takie sytuacje:

- a) przy przestępstwach przeciwko czci (§ 194 ust. 1 zd. 2);
- b) przy przestępstwach naruszenia tajemnicy o charakterze prywatnym ściganych na wniosek (§ 205 ust. 2 zd. 1), gdy tajemnica ta nie miała charakteru czysto osobistego, to przy przestępstwach z § 203 i 204 StGB prawo to przechodzi także na spadkobierców (§ 205 ust. 2 zd. 2), oraz
- c) przy umyślnym uszkodzeniu ciała (§ 232 ust. 1 zd. 2).

Kodeks przewiduje przy tym wyraźną kolejność „dziedziczenia” prawa do złożenia wniosku (§ 77 ust. 2 StGB). W pierwszej kolejności prawo to przechodzi na małżonka i dzieci zmarłego, a jeżeli pokrzywdzony ich nie pozostawił — na jego rodziców, a następnie, gdyby

¹⁹ *Ibidem*, s. 1356, uw. 5 do § 232.

²⁰ Peters, *op. cit.*, s. 155.

²¹ Schönke, Schröder, 18, s. 774, uw. 12 do § 77.

i oni zmarli przed upływem terminu do złożenia wniosku — prawo powyższe służy rodzeństwu i wnukom zmarłego. Krewny jest jednak wyłączony z grona uprawnionych, jeżeli był współuczestnikiem czynu (§ 77 ust. 2 zd. 3). Poza tym prawo do złożenia wniosku nie przechodzi na krewnych zmarłego pokrzywdzonego, jeżeli ściganie byłoby sprzeczne z wyraźną wolą zmarłego (§ 77 ust. 2 zd. 4 StGB).

Jeżeli uprawniony do złożenia wniosku nie posiada zdolności do czynności prawnych lub jest w tej zdolności ograniczony, wniosek może złożyć jego przedstawiciel ustawowy, z tym, że jeżeli uprawniony ukończył 18 lat, to nawet gdy jest on ograniczony w zdolności do czynności prawnych, może samodzielnie złożyć wniosek (§ 77 ust. 3 StGB).

Poza omówionym kręgiem uprawnionych pozostaje tzw. wniosek przełożonego służbowego (*Antrag des Dienstvorgesetzten*) — § 77a StGB. Otóż w pewnych sytuacjach ustawa rozszerza zakres osób uprawnionych do złożenia wniosku na przełożonego osoby pokrzywdzonej (§§ 194 ust. 3, 232 ust. 2) lub sprawcy (§ 355 ust. 3). W grę wchodzi tu: w pierwszym przypadku — przestępstwa przeciwko czci oraz uszkodzenie ciała, a w drugim — ujawnienie tajemnicy podatkowej. Przy przestępstwach, o których mowa w §§ 194 i 232 StGB, rozszerzenie kręgu uprawnionych wnioskodawców następuje, gdy czynu dopuszczono się przeciwko osobie urzędowej przy wykonywaniu przez nią obowiązków, przeciwko żołnierzowi podczas lub w związku ze służbą (w tym także członkom sił NATO stacjonującym w RFN), a nadto osobom urzędowym Kościołów i innych stowarzyszeń religijnych w podobnych sytuacjach. W sytuacji wskazanej w § 355 StGB rozszerzenie dotyczy popełnienia przestępstwa przez osobę urzędową lub powołaną urzędowo do wykonania określonych czynności we wskazanych tam postępowaniach.

Prawo do złożenia wniosku przez przełożonego jest prawem samodzielnym, niezależnym od uprawnienia pokrzywdzonego i nie rzutującym na wnioskodawczą działalność pokrzywdzonego. Wprowadzenie powyższego rozwiązania tłumaczone jest względem na interes publiczny, interes służby²².

3. ŚCIGANIE NA WNIOSEK A ŚCIGANIE Z OSKARZENIA PRYWATNEGO

3.1. W polskim systemie prawnym przestępstwa prywatnoskargowe i przestępstwa wnioskowe nie zająbiają się w swych zakresach. Inaczej wygląda sytuacja w prawie RFN. W pierwszej wersji kodeksu postępowania karnego Niemiec z 1877 r. — formalnie, po wielu nowe-

²² *Ibidem*, s. 781, uw. 2 do § 77a; s. 1220, uw. 4 do § 194.

lizacjach, obowiązuje on nadal w RFN — do czynów ściganych z oskarżenia prywatnego należały przestępstwa przeciwko czci (*Beleidigung*) i wnioskowe przestępstwa uszkodzenia ciała, a więc wyłącznie czyny wnioskowe. Pokrzywdzony dysponował więc prawem do złożenia wniosku bądź też wystąpienia ze skargą prywatną; wybór należał do niego. Zmiany w tym stanie nastąpiły w 1921 r., kiedy to rozszerzono zakres przestępstw prywatnoskargowych i włączono do nich niektóre inne czyny wnioskowe oraz pewne przestępstwa niewnioskowe²³. Taki układ — tj. połączenie w ramach trybu prywatnego przestępstw wnioskowych i innych — pozostał do dzisiaj w prawie RFN.

Obecnie kwestię tę normuje § 374 ust. 1 kodeksu postępowania karnego (StPO), przyjmując że ściganymi w trybie skargi prywatnej są wskazane w kodeksie karnym przestępstwa:

a) wnioskowe:

— zakłócenia miru domowego (§ 123 StGB),

— przeciwko czci (§§ 185—189 StGB) z wyłączeniem sytuacji, gdy są one skierowane przeciwko organom ustawodawczym lub ciałom politycznym, tzn. z wykluczeniem tych, które ścigane są z upoważnienia, a nie na wniosek (§ 194 ust. 4 StGB i § 374 ust. 1 pkt 2 StPO),

— uszkodzenie ciała, ścigane na wniosek, tj. z §§ 223 i 230 StGB,

— uszkodzenie lub zniszczenie cudzej rzeczy z § 303 StGB,

— naruszenie tajemnicy korespondencji z § 202 StGB;

b) nie należące do grona wnioskowych:

— groźba karalna (*Bedrohung*) — § 241 StGB oraz

— uszkodzenie ciała w sytuacji opisanej w § 223a StGB (*Gefährliche Körperverletzung*), tj. z użyciem niebezpiecznego narzędzia lub przez „podstępny napad” albo z udziałem innych osób.

Ponadto do przestępstw prywatnoskargowych należą enumeratywnie wskazane w § 374 ust. 1 pkt 7—8 StPO czyny z wymienionych tam ustaw szczególnych, takich jak ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (§§ 4, 12, 15, 17, 18 i 20), prawo patentowe (§ 49), prawo autorskie i ustawa o ochronie praw autorskich z zakresu malarstwa i fotografii, ustawa o markach fabrycznych, o ochronie wzorów użytkowych itd. Także w tej grupie niektóre przestępstwa należą do czynów wnioskowych, niektóre zaś nie²⁴.

Zazębienie się zakresów przestępstw wnioskowych i prywatnoskargowych powoduje, że przy czynach wnioskowych w pewnych sytuacjach pokrzywdzony dysponuje dwoma uprawnieniami procesowymi, tzn. może wystąpić ze skargą prywatną lub złożyć wniosek o ściganie, w innych zaś — ma jedynie prawo złożenia wniosku.

²³ Peters, *op. cit.*, s. 155; Kern, *op. cit.*, s. 41.

²⁴ Peters, *op. cit.*, s. 155.

3.2. Fakt, że wśród przestępstw prywatnoskargowych znajdują się czyny ścigane na wniosek, powoduje jeszcze jeden istotny skutek, a mianowicie rozszerzenie prawa prokuratora do ingerencji w sprawy o przestępstwa wnioskowe. Jak uprzednio wspomniano, w kodeksie karnym RFN jedynie w trzech sytuacjach przewidziano możliwość wszczęcia postępowania karnego z urzędu w odniesieniu do przestępstw ściganych na wniosek. Uczyniono to przy:

- a) ekshibicjonizmie (§ 183 ust. 2 StGB);
- b) tzw. bagatelnych przestępstwach przeciwko mieniu (§§ 248a, 257 ust. 4 *in fine*, 259 ust. 2 *in fine*, 263 ust. 4 *in fine*, 265 ust. 3 *in fine* i 266 ust. 3 *in fine* StGB) oraz
- c) ściganych na wniosek przypadkach uszkodzenia ciała (§ 232 ust. 1 zd. 1 StGB).

Tymczasem § 376 StPO przewiduje, że we wszystkich sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe prokurator może wnieść skargę publiczną, jeżeli przemawia za tym interes publiczny. Oznacza to, że w zakresie przestępstw wnioskowych, wskazanych w k.k. RFN, powyższe prawo prokuratora rozszerzone zostało na przestępstwa:

- a) naruszenia miru domowego (§ 123 StGB);
- b) przeciwko czci (§§ 185—189 StGB);
- c) naruszenia tajemnicy korespondencji (§ 202 StGB);
- d) uszkodzenia lub zniszczenia cudzej rzeczy (§ 303 StGB).

We wskazanych sprawach — tak jak we wszystkich sprawach o czyny prywatnoskargowe — prokurator może także objąć postępowanie wszczęte już wcześniej przez oskarżyciela prywatnego. Ten ostatni staje się wówczas oskarżycielem ubocznym (§ 377 ust. 2 i 3 StPO). O tym, czy istnieje interes uzasadniający objęcie ścigania, decyduje wyłącznie prokurator, decyzja jego nie podlega więc kontroli sądowej²⁴.

4. ZASADY REALIZACJI PRAWA DO ZŁOŻENIA WNIOSKU O ŚCIGANIE W USTAWODAWSTWIE RFN

4.1. Podstawowym warunkiem skuteczności wniosku jest w RFN zachowanie ustawowo określonego terminu. Wynosi on 3 miesiące, liczone od momentu powzięcia wiadomości o czynie i osobie sprawcy (§ 77b

²⁴ T. Kleinknecht, H. Müller, *Kommentar zur Strafprozessordnung und zum Gerichtsverfassungsgesetz*, Nürnberg—Düsseldorf—Berlin 1958, uw. 1 do § 376 StPO, s. 1033. Podkreślić tu trzeba, że oświadczenie prokuratora może być wyrażone konkludentnie, np. przez złożenie wniosku o wydanie nakazu aresztowania lub wniesienie skargi publicznej. Wyraźne oświadczenie jest jednak konieczne w przypadku zmiany kwalifikacji prawnej na rozprawie, w wyniku której czyn ze ściganego bez wniosku staje się wnioskowym. Szerzej zob. Schönke, Schröder 18, s. 1356—1357.

ust. 1 i 2 StGB) i nie ma nic wspólnego z terminem przedawnienia przestępstwa. Powzięte wiadomości winny być tego rodzaju, aby stwarzały coś więcej niż przypuszczenie (*Vermutung*) lub nawet podejrzenie (*Verdacht*), choć z drugiej strony nie muszą stwarzać pewności (*Gewissheit*), przynajmniej gdy chodzi o osobę sprawcy. Przyjmuje się bowiem, że dopuszczalne jest złożenie wniosku w stosunku do nie określonej indywidualnie osoby²⁶.

Omawiany termin jest nieprzekraczalny i nieprzywracalny, ale — jak podkreśla się w doktrynie²⁷ — nie biegnie on wówczas, gdy uprawniony nie ma faktycznej lub prawnej możliwości złożenia wniosku. Jeżeli więc uprawniony z powodu czasowej utraty przytomności nie może złożyć wniosku, termin o którym mowa, biegnie dopiero od czasu powrotu do stanu umożliwiającego podejmowanie w sposób świadomy działań procesowych. W przypadku przeszkody prawnej, np. wywołanej chorobą umysłową powodującą ubezwłasnowolnienie, omawiany termin biegnie dla przedstawiciela ustawowego, ale liczony jest dopiero od jego ustanowienia, jeżeli uprzednio uprawniony pokrzywdzony nie miał takiego przedstawiciela.

Jeżeli na skutek śmierci uprawnionego pokrzywdzonego, prawo do złożenia wniosku przeszło na jego krewnych (§ 77 ust. 2 StGB), mogą oni zrealizować to uprawnienie nie później niż przed upływem 6 miesięcy od śmierci pokrzywdzonego, pod warunkiem, że przed śmiercią pokrzywdzonego nie upłynął jeszcze termin 3-miesięczny (§ 77b ust. 4 StGB).

Uchybienie omawianym terminom powoduje wygaśnięcie prawa do złożenia wniosku. Gdyby zaś w sprawie o to przestępstwo wszczęte zostało postępowanie z urzędu — wszczęcie takie ograniczone jest jedynie terminem przedawnienia ścigania — upływ terminu do złożenia wniosku pozbawia pokrzywdzonego także prawa do działania w charakterze oskarżyciela ubocznego (§§ 395—401 StPO)²⁸.

4.2. Wniosek może być złożony przed sądem lub prokuratorem albo przed innym urzędnikiem. Zarówno sąd jak i prokurator nie muszą być właściwymi do rozpoznania sprawy i prowadzenia postępowania. Wobec tych dwu organów wniosek można złożyć w formie pisemnej lub ustnie do protokołu. Pod określeniem „inny organ” rozumie się przede wszystkim policję²⁹. W tym wypadku wniosek musi przybrać formę pisemną (§ 158 ust. 2 StPO).

²⁶ Schönke, Schröder, 18, uw. 9 do § 77b, s. 782.

²⁷ *Ibidem*, uw. 1 do § 77b, s. 781; Peters, *op. cit.*, 154.

²⁸ Schönke, Schröder, 18, uw. 50 do § 77, s. 780.

²⁹ *Ibidem*, s. 777, uw. 34 do § 77; Kleinknecht, Müller, *op. cit.*, uw. 11 do § 158, s. 451; Peters, *op. cit.*, s. 422.

Ustawa nie określa treści wniosku. Przyjmuje się, że winien on zawierać wyraźne oświadczenie woli ścigania³⁰, wskazując jednocześnie na niedopuszczalność utożsamiania wniosku z zawiadomieniem o przestępstwie³¹.

Wniosek o ściganie jest przesłanką procesową. Jego brak wywołuje jednak, w świetle ustawodawstwa RFN, skutki różniące się od tych, jakie wiążą się z omawianą przeszkodą procesową w prawie polskim. Wynika to z odmiennych założeń modelowych procesu niemieckiego (RFN) i polskiego. Model niemiecki opiera się nadal na założeniu, że procesem jest jedynie działalność sądów. Działania innych organów mogą posiadać walor procesowy jedynie na zasadzie wyjątku. Przejawem najdobitniejszym tych założeń była dwoistość form postępowania przygotowawczego, które prowadzono w formie śledztwa sądowego i dochodzenia policyjno-prokuratorskiego, przy czym były to formy stadialne. Pełny walor procesowy posiadały jedynie czynności śledcze, tj. działania sędziego śledczego, którego — jeżeli zachodziła taka potrzeba — wzywano także w trakcie dochodzenia dla podjęcia określonej czynności procesowej (np. przesłuchanie zaprzysiężone świadka, oględziny, konfrontacja protokolowana) itp. W wyniku reform z 1974 r. śledztwo sądowe zostało zniesione z zachowaniem jednak instytucji sędziego, do którego nadal należą niektóre czynności, mimo że postępowanie przygotowawcze w jednolitej już formie dochodzenia prowadzi prokurator, któremu podlega policja. W gestii sędziego (sądu) leżą, poza niektórymi czynnościami dowodowymi, działania polegające na stosowaniu środków zapobiegających uchylaniu się podejrzanego od procesu³².

W tym stanie rzeczy brak wniosku nie przeszkadza w prowadzeniu czynności dochodzeniowych przez policję i prokuratora, gdyż te są generalnie zawsze możliwe, jeżeli zwłoka w tym względzie mogłaby wywołać niekorzystne dla postępowania skutki³³. Co więcej, nie jest także wykluczone zastosowanie aresztu wobec podejrzanego, z tym jednak zastrzeżeniem, że obecne brzmienie § 130 StPO nakazuje niezwłoczne powiadomienie o tym uprawnionego do złożenia wniosku wraz z pou-

³⁰ Schönke, Schröder, 18, uw. 38 do § 77, s. 778. Birkmeyer, *op. cit.*, s. 576.

³¹ Tak już Birkmeyer, *op. cit.*, s. 574; zob. też Kleinknecht, Müller, *op. cit.*, uw. 8 do § 158, s. 450.

³² Szerzej o tych reformach zob. T. Grzegorzczak, *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym w RFN*, „Zeszyty Naukowe UŁ” 1979, S. I nr 62, s. 114—117; tenże *Ewolucja ustawodawstwa antyterrorystycznego w Republice Federalnej Niemiec*, „Przestępczość na świecie” 1980, t. 13, s. 33—35.

³³ Peters, *op. cit.*, s. 154. Zmiany z 1974 r. nie zmieniły tej zasady; zob. Grzegorzczak, *Ewolucja...*, s. 33.

zeniem, że nakaz aresztowania zostanie uchylony, jeżeli nie złoży on wniosku w terminie ustalonym przez sędziego, który to termin nie powinien przekraczać 1 tygodnia. Jeżeli w tym czasie wniosek nie wpłynie, areszt musi być uchylony. Przepis ten ma odpowiednie zastosowanie do czynów ściganych z upoważnienia i na żądanie.

W związku z istniejącym w RFN modelem procesu, w doktrynie wskazuje się, że brak wniosku o ściganie przy czynach wnioskowych, przy których nie jest możliwe podjęcie ścigania z urzędu bez wniosku, oznacza niedopuszczalność: a) wniesienia oskarżenia przez prokuratora, b) otwarcia postępowania sądowego oraz c) merytorycznego wyrokowania³⁴. Zgodnie z § 260 ust. 3 StPO, postępowanie sądowe winno być w omawianej sytuacji umorzone. Ponadto, w świetle § 76a ust. 2 zd. 2 StGB brak wniosku uniemożliwia też orzekanie konfiskaty i przepadku rzeczy w ramach specjalnego postępowania prowadzonego w sytuacji, gdy określonej osoby nie można postawić przed sądem.

Pewne kontrowersje natomiast wzbudza nadal kwestia prowadzenia bez wniosku tzw. postępowania zabezpieczającego (§ 413 StPO), które zarządzane jest w sytuacjach, gdy prokurator odstępuje od postępowania z uwagi na niezdolność podejrzanego do ponoszenia odpowiedzialności (np. ze względu na niepoczytalność). Niektórzy autorzy są zdania, że ponieważ postępowanie to prowadzone jest w interesie ogółu, nie może być uzależniane od woli jednostki, stąd też w przypadku przestępstw wnioskowych, wniosek o ściganie — według tego poglądu — nie jest potrzebny. Inni z kolei podnoszą, że środki zabezpieczające, jako środki prawne, mogą być stosowane tylko w ramach należyście prowadzonego procesu, a więc procesu dopuszczalnego: W konsekwencji — ich zdaniem — przy czynach ściganych na wniosek, wniosek jest przesłanką wszczęcia i prowadzenia postępowania zabezpieczającego³⁵.

4.3. W systemie prawnym RFN wniosek jest podzielony podmiotowo i przedmiotowo. Uprawniony wnioskodawca może więc ograniczyć swój wniosek do niektórych tylko sprawców danego czynu lub do niektórych tylko czynów wnioskowych popełnionych przeciw niemu³⁶. Wnioskodawca zachowuje pełną swobodę decyzji co do granic wniosku, a więc i granic postępowania.

Ustawa dopuszcza też cofnięcie wniosku i to w każdej sprawie aż

³⁴ Peters, *op. cit.*, s. 154; Kern, *op. cit.*, s. 41.

³⁵ Schönke, Schröder, 18, s. 779—780 i powołana tam literatura.

³⁶ Kern, *op. cit.*, s. 42; Peters, *op. cit.*, s. 422; Schönke, Schröder, 18, uw. 42—44 do § 77 StGB, s. 779.

do uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie (§ 77d ust. 1 zd. 1 StGB). Przed reformą z 1974 r. przewidywano możliwość cofnięcia wniosku tylko w wypadkach wyraźnie wskazanych w ustawie (§§ 123, 194, 232, 247, 248a, 248b, 263, 264a, 265a, 266, 303 i 370 StGB w wersji w 1959 r.), i to jedynie do momentu ogłoszenia wyroku skazującego (§ 64 StGB). Obecne rozwiązanie stanowi więc istotne rozszerzenie omawianego uprawnienia.

Cofnięcie może być ograniczone rzeczowo i podmiotowo³⁷. Tym samym cofnięcie wniosku wobec jednego tylko ze współuczestników przestępstwa nie powoduje niedopuszczalności postępowania wobec innych, a cofnięcie w odniesieniu do jednego z czynów wnioskowych nie rzuca na ściganie sprawców pozostałych przestępstw wnioskowych. W przypadku cofnięcia wniosku, wszczęte uprzednio postępowanie winno być umorzone w zakresie objętym oświadczeniem o cofnięciu (§ 260 ust. 3 StPO). Koszty postępowania ponosi w zasadzie wnioskodawca (§ 470 StPO). Raz cofnięty wniosek nie może być ponownie składany, uznaje się bowiem, że przez cofnięcie wygasa uprawnienie wnioskodawcy (§ 77d ust. 1 zd. 2 StGB).

Prawo do cofnięcia wniosku posiada wnioskodawca. W przypadku jego śmierci, po złożeniu wniosku, oświadczenie o cofnięciu złożyć mogą: jego współmałżonek, dzieci, rodzice, rodzeństwo lub wnuki, na zasadach określonych w § 77 ust. 2 StGB, a więc w kolejności obowiązującej przy składaniu wniosku po śmierci pokrzywdzonego. Przy wielości krewnych tej samej rangi, omawiane uprawnienie może być zrealizowane tylko wspólnie (§ 77d ust. 2 zd. StGB). Nie ma jednak prawa do cofania wniosku krewny zmarłego pokrzywdzonego, będący współuczestnikiem czynu (§ 77d ust. 2 zd. 3 StGB).

Ustawa RFN nie określa bliżej formy cofnięcia wniosku. Przyjmuje się, że nie obowiązują tu reguły przewidziane przy składaniu tegoż wniosku (tj. pisemny lub ustny przed sądem i prokuratorem, a tylko pisemny przed innymi organami — § 158 ust. 2 StPO). Może on więc być cofnięty w formie ustnej także przed policją³⁸.

Poczynione uwagi nie wyczerpują złożonej problematyki ścigania na wniosek w systemie karnym RFN. Celem Autora było podkreślenie przede wszystkim odrębności regulacji zachodnioniemieckiej, zarówno gdy chodzi o zakres przestępstw wnioskowych, ich stosunek do czynów ściganych z oskarżenia prywatnego i innych odstępstw od ściga-

³⁷ Schönke, Schröder, 18, uw. 9—10 do § 77d StGB, s. 786.

³⁸ Peters, *op cit.*, s. 422; Schönke, Schröder, 18, uw. 5 do § 77d, s. 785.

nia przestępstw z urzędu, jak i w odniesieniu do procesowej strony wniosku o ściganie. Wydaje się, że rozwiązanie funkcjonujące w RFN zasługuje w wielu swych aspektach na baczniejszą uwagę.

Katedra Postępowania Karnego
i Kryminalistyki
Zakład Postępowania Karnego

Tomasz Grzegorzczuk

STRAFVERFOLGUNG AUF ANTRAG IM STRAFPROZESS DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND

In der Strafprozeßordnung der BRD bildet die Strafverfolgung auf Antrag, im Gegensatz zur polnischen Regelung, nicht die alleinige Ausnahme vom Grundsatz der strafrechtlichen Verfolgung von Amts wegen im Rahmen des öffentlichen Strafverfolgungsverfahrens. Hier funktioniert noch Strafverfolgung auf Ermächtigung und auf Strafverlangen, bis zur Reform vom Jahre 1974 fanden auch Strafverfolgung mit Zustimmung und die auf Anordnung statt.

Im 1. Teil der Abhandlung werden die zwischen den genannten Formen der öffentlichen Verfolgung auftretenden Unterschiede ausführlich erörtert. Charakterisiert wurden zugleich Straftaten, die die Verfolgung auf Verlangen und auf Ermächtigung veranlaßten sowie die mit dem Erlangen und Einreichen der Ermächtigung bzw. des Strafverlangens verbundene Verfahrensweise.

2. Teil handelt vom gegenstandsbezogenen Kreis der Taten, die die Verfolgung auf Antrag nach sich ziehen, wobei die Unterschiede zu polnischen Regelungen berücksichtigt werden. Besprochen werden weiterhin die zum Einreichen des Strafantrags berechtigten Subjekte und der gegenstandsbezogene Kompetenzbereich des Staatsanwalts — eine Einrichtung, die die Verfolgung von Amts wegen auf Antrag einschränkt.

Im 3. Teil erörtert der Verfasser das Verhältnis zwischen der Verfolgung auf Privatklage und der öffentlichen Verfolgung auf Antrag. In der Strafprozeßordnung der BRD ist nämlich vorgesehen, daß manche von den durch Strafantrag angezeigten Taten Verfolgung auf Privatklage veranlassen können, das heißt, der Beschädigte kann zwischen zwei Möglichkeiten wählen: er kann einen Antrag einreichen und auf diese Weise den Staatsanwalt zum Übernehmen der Verfolgung veranlassen, oder er kann selbst die Klage erheben.

4. Teil, der letzte dieses Aufsatzes, enthält eine ausführliche Besprechung der Grundsätze, die die Realisierung des Rechts auf Einreichen des Strafantrags regeln. Hervorgehoben wird hier vor allem die Unterschiedlichkeit dieser Regelung im Vergleich zu polnischen Vorschriften. In der BRD unterliegt nämlich der Strafantrag der Einschränkung durch eine genau festgesetzte Frist (§ 77b, Abs. 1 und 2 StGB), es charakterisiert ihn auch die subjektund objektbezogene Teilbarkeit, er kann auch bis zum Inkrafttreten der Entscheidung über den Abschluß des Verfahrens zurückgezogen werden (§ 77d, Abs. 1, Satz 1 StGB). Die Zurückziehung kann auf die Person wie auch auf die Tat beschränkt werden. Das Ausbleiben des Antrags bedeutet zwar in der BRD Prozeßverhinderung, es schließt jedoch die Durchführung der polizeilich-staatsanwaltlichen Ermittlungen nicht aus, was auf unterschiedliche Voraus-

setzungen des Vorbereitungsverfahrensmodells zurückzuführen ist. Nicht ausgeschlossen ist auch die Verhaftung der verdächtigen Person, wobei die im § 130 der Strafprozeßordnung angeführten Einschränkungen geltend gemacht werden (der Beschädigte hat die ihm zur Kenntnis gegebene kurze Frist für Einreichung des Antrags zu beachten, und beim Ausbleiben des Antrags ist die Haft aufzuheben).